

rige, påvirkede billedet, der om helhed var en stigning i antallet af tyverier og stagnation eller fald i drab af sædvanlig type og andre grovere kriminalitetsformer.

Af historisk interesse er bl.a. to artikler, hvori de norske forfattere Nils Johan Ringdal og Per Ole Johansen har behandlet det norske politi under okkupationen sammenlignet med det danske. Det er en hård dom, der er fældet, især af den sidstnævnte, der beskriver politiets aktive indsats ved registrering og deportation af de norske jøder. Gennem studier, der rækker tilbage til 1. verdenskrig, har han peget på en antisemitisk tradition i Norge og specielt blandt ledende politifolk, og heri ser han en væsentlig forklaring på, at de påtog sig opgaver, hvis udførelse deres danske kolleger ikke deltog i. Han gør også opmærksom på at besættelsens vilkår var forskellige. Men det gælder dog begge artikler, at de næppe har erkendt, hvor grundlæggende forskellen var. Det danske politi blev kontrolleret af sin egen regering og kunne henskyde alle problemer til den. Det norske var under tysk kommando.

Henning Poulsen

Ingo Ossendorff: *»Den Krieg kenne wir nur aus der Zeitung«*. Zwischen Kollaboration und Widerstand. Dänemark im II. Weltkrieg. (Peter Lang, 1990). 153 s.

Bogen er udkommet i serien »Europäische Hochschulschriften« og kan befrygtes at vinde udbredelse som samlet fremstilling af Danmark under besættelsen. Trods et noteapparat, der giver indtryk af videnskabelighed, er det en journalistisk sammenskrivning, som åbenbart er blevet til i største hast. Manglende sprogkunderskaber er ingen tilstrækkelig undskyldning, da heller ik-

ke den tysk- og engelsk sprogede litteratur er rimeligt udnyttet. Med størst udbytte kan bogen læses som en repetition af krigens og efterkrigstidens rygter og myter, præsenteret i vild forvirring og med talrige selvmodsigelser.

Henning Poulsen

Holger Villumsen: *Det danske Socialdemokratis Europapolitik 1945-1949*. (Odense Universitetsforlag, 1991). 115 s.

Det er et væsentligt og underbelyst emne, som tages op til behandling i denne bog. Dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i den første efterkrigstid har nemlig indtil nu ikke påkaldt sig den store forskningsmæssige interesse. Kaster man eksempelvis et blik på nabolandet Norge, vil man opdage, at her har udenrigs- og sikkerhedspolitikken i denne periode stået langt kraftigere i centrum af de seneste 20-25 års forskning. Den restriktive danske arkivpraksis, som ikke mindst er blevet opretholdt på materiale, der kan belyse sikkerhedspolitiske forhold, må tilskrives et stort ansvar for dette misforhold.

Dette (mis)forhold er imidlertid ved at ændre sig i disse år, hvor det især for perioden 1945-49, som denne bog dækker, er blevet meget lettere at få adgang til de relevante materialegrupper, som kan belyse dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Holger Villumsen har imidlertid kun benyttet sig af en del af de muligheder, som i dag foreligger for at få adgang til disse materialegrupper, og netop her ligger en af bogens største begrænsninger.

Bogen er en omarbejdet specialeafhandling, og mens den givet har opfyldt alle krav til en fornuftig specialeafhandling, er den mere problematisk som bog. Der er fine behandlinger af Socialdemokratiets holdninger til det

nordiske og internationale socialdemokratiske samarbejde efter krigen baseret først og fremmest på materialet i Socialdemokratiets arkiv på ABA. Men på grund af den manglende inddragelse af andre relevante materialegrupper, bl.a. referaterne fra Udenrigspolitisk Nævn, men også bare en mere grundig inddragelse af Rigsdagstidende, er analysen ofte for overfladisk, hvis ikke ligefrem forkert. Dette problem føles endnu større, fordi forfatteren har en tendens til at analysere med en historisk bedreviden, som slet ikke er følsom nok til at indfange vanskeligheden ved at orientere sig sikkerhedspolitisk i en verden, der forandrede sig så hurtigt og drastisk som tilfældet var i de første år efter 2. Verdenskrig.

Et par eksempler kan anskueliggøre problemerne med bogen. Holger Villumsen har generelt store problemer med at analysere socialdemokratiets udenrigspolitiske holdning i den første efterkrigstid. Han bruger begrebet »aktiv udenrigspolitik« til at betegne Socialdemokratiets nye engagement i FN's kollektive sikkerhedssystem, og hævder at Socialdemokratiet så denne som en »ny type neutralitet« (s. 21 og 88).

For det første er begrebsanvendelsen »aktiv udenrigspolitik« meget problematisk. Villumsen har tilsyneladende ukritisk overtaget denne brug fra Niels Jørgen Haagerups bog om FN og Danmarks sikkerhed fra 1956. Haagerup har imidlertid betegnelsen fra den debat som foregik i tidsskriftet »Fremtiden« i foråret 1946. Her introducerede minister for særlige anliggender, Per Federspiel, begrebet »aktiv neutralitetspolitik« i frustration over at dansk udenrigspolitik var ved at iklæde sig gammelkendte neutralistiske gevandter og som legitimering af en mere aktiv Sydslesvig-politik. Dette syn delte Socialdemokratiet aldeles ikke, og Feder-

spiel blev kraftigt imødegået både i »Fremtidens« spalter og i en senere rigsdagsdebat.

Ved siden af det problematiske i selve begrebsanvendelsen får Villumsen heller ikke ordentligt klarlagt det skifte, der sker i Socialdemokratiets udenrigspolitiske orientering i perioden fra sommeren 1945 og frem til foråret 1946. I foråret 1946 var Socialdemokratiet nemlig ved at falde tilbage på en traditionel neutralitetsopfattelse, selv om ordet neutralitet i sig selv var alt for stigmatiseret til at blive anvendt offentligt. Man talte i stedet for om »brobygningspolitik« eller »ikke-blok-politik«, men at linien havde mange fællestræk med fordums »isolerede neutralitetsholdning« kan ses af Hartvig Frischs svar til Federspiel i »Fremtiden«. Derimod accepterede Socialdemokratiet i sommeren 1945 på baggrund af det indgåede forlig med Frihedsrådet om Befrielsesregeringens grundlag og som konsekvens af Danmarks optagelse i FN, at neutraliteten var en saga blot. Som Hartvig Frisch udtalte det under debatten om ratificeringen af San Francisco-pagten: »For de Stater, der tilslutter sig De Forenede Nationer, er det gamle neutralitetsbegreb simpelthen ophævet« (Rigsdagstidende, Folketingets Forhandlinger, 1945, sp. 1187).

Umiddelbart efter denne konstatering, tilføjede Frisch imidlertid: »Samtidig maa man ogsaa erkende, at den Dag, hvor en Konflikt vilde udbryde mellem de Magter, som netop er grundlaget for denne Pagt, vilde jo ganske automatisk i samme Øjeblik hele det gamle Neutralitetsproblem dukke op for de smaa Stater« (Ibid., sp. 1188). Det var netop det, der skete med den tiltagende Øst-Vest-konfrontation, og grunden til at Socialdemokratiet igen indtog en mere neutralistisk kurs i løbet af foråret 1946. Det er derfor heller ikke korrekt, når Villum-

sen skriver (s. 22): »Hverken Socialdemokratiet eller andre politiske partier forudså, at i tilfælde af FN's manglende evne til at forlige Øst og Vest, eventuelt med FN's sammenbrud til følge, ville Danmarks aktive neutralitetspolitik være reduceret til isoleret neutralitet«. Det var som demonstreret præcis, hvad Frisch forudså under ratifikationsdebatten i september 1945.

Disse eksempler er desværre ikke enestående for den mangel på præcision, som kendetegner analysen. Kritikken skal imidlertid ikke overskygge, at bogen også har sine gode sider, især som sagt i analyserne af holdningerne til det internationale socialdemokratiske samarbejde. Men den kan desværre ikke anbefales som nogen autoritativ udlægning af Socialdemokratiets udenrigspolitik i perioden. Hverken i dens nordiske eller europæiske komponenter.

Thorsten Borring Olesen

Jørgen Grønnegård Christensen: *Den usynlige stat*. (Gyldendal, 1991). 263 s.

Dels en politologisk undersøgelse, dels en debatbog. Emnet er firkloverregeringens bestræbelser i perioden fra 1982 til 1985 på at gøre op med »paragraffenland«, at lempe og forenkle det statslige regelsæt, der bandt borgernes, firmaernes og kommunernes handlefrihed. Bogen konkluderer, at regeringen virkelig gik ind for reformen, omend entusiasmen kølnedes, efterhånden som det viste sig, at den var mindre populær end først antaget. Det manglende flertal i Folketinget var heller ingen afgørende hindring. Alligevel kom der meget lidt ud af saneringen, og tallet på nye love og bekendtgørelser fortsatte ufortrødent sin vækst.

Miserens årsag søges i det komplice-

rede samspil og modspil blandt involverede myndigheder og organisationer, i den samfundets inert, som bevirker, at det er svært at lave om på indarbejdede regler og rutiner, uanset hvor tilfældig en historisk situation, de er affødt af. Analysen afdækker inciterende politiske paradokser, såsom at det er lettere at få alle end nogle få til at betale, da de sidste vil være organiserede, mens ingen repræsenterer alle borgere. Og iøvrigt at stramme regler ikke altid er upopulære.

Der kan naturligvis rejses indvendinger mod bogens konkrete resultater. Trods sondringen mellem mere og mindre væsentlige ændringer, kan man næppe på talmæssigt grundlag afgøre, om der ikke i det mindste kom forenklinger ud af bestræbelserne. Næppe lempelser. Men en stramning kan også gøre administrationen enklere, og at noget sådant ikke kan spores i forvaltningens personale, siger næppe så meget. Det er også beklageligt, at medierne næsten ikke er draget med ind, skønt de og særligt det følelsesladede TV-medium spiller en hovedrolle i det danske »enkeltsagsdemokrati«, som det træffende betegnes. Man kan også nære tvivl om, at det til slut anførte alternativ, at bruge markedsmekanismen til politisk styring var realistisk i større omfang. En stat har tre virkemidler: forbud, påbud og tilskud. Og kassen var jo tom!

Historisk er emnet langt fra udtømt. Men det er ikke så væsentligt.

Bogens styrke ligger i dens provokerende samfundsanalyse, dens evne til at rejse spørgsmål og gøre op med banale forestillinger. Og tilmed gøre det på en charmerende og underholdende måde. Frem for at kritisere de kritisable, behandles aktørerne med forstående humor, og det er frugtbart – fagligt som litterært.

Henning Poulsen